

Rädda Barnens remissvar på Socialstyrelsens författningsförslag i rapporten Öppna insatser utan samtycke

Rädda Barnen har beretts möjlighet att svara på Socialstyrelsens författningsförslag i rapporten Öppna insatser utan samtycke, diarienummer S2019/04727. Rädda Barnen kommenterar utifrån ett barnrättsperspektiv med FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) som utgångspunkt. Rädda Barnen har valt att kommentera de delar som är mest relevanta utifrån vårt perspektiv. Vad gäller övriga delar av betänkandet har Rädda Barnen inga synpunkter och varken till- eller avstyrker dessa.

Sammanfattning

Socialstyrelsen har fått i uppdrag av regeringen att beskriva kunskapsläget i frågan om öppna insatser utan samtycke till barn och unga respektive vårdnadshavare, redogöra för om det är motiverat med lagändringar inom området samt lämna förslag på författningsförändringar så att barn kan få öppna insatser i fler fall och i fler situationer.

Socialtjänsten är samhällets yttersta skyddsnät - och av särskild vikt för de barn och unga som lever i utsatta situationer. För barn som far illa, eller riskerar att fara illa, är socialtjänstens förutsättningar att ge stöd, skydd och insatser av högsta vikt. I socialstyrelsens rapport beskrivs barns möjligheter till att få rätt insatser i tid från socialtjänsten som en högst angelägen fråga. Det är en syn som Rädda Barnen delar. En utmaning för socialtjänsten under lång tid har varit barn och unga som far, samt farit illa under lång tid, där föräldrarna tackar nej till frivilliga insatser och där det ej finns kriterier för vård enligt LVU. Problemet ligger i att socialtjänsten här saknar förutsättningar att ge barnet och familjen insatser, samt att barnen riskerar att fara illa under en längre tid. Ytterligare en risk här blir att socialtjänsten fortsätter att utreda barnet fram till att barnet bedöms fara så illa, eller att oron är så pass stor att det bedöms tillämpligt med en vårdansökan enligt LVU.

Att barn och unga inte får rätt till stöd, skydd och insatser bedömer Rädda Barnen är ett stort problem och en stor utmaning för den sociala barnvården. Rädda Barnen har i verksamheter mött flera barn och unga, som farit illa under en lång tid utan att få insatser från socialtjänsten. Att undersöka möjligheterna för att ändra i lagstiftning för att säkerställa barns rätt till insatser i tid från socialtjänsten är således en viktig och relevant fråga. Däremot bedömer vi att balansgången kring hur denna lösning skall se ut är svår och komplex. Utifrån föreskrifterna i regeringens uppdrag till Socialstyrelsens rapport bedömer vi att fokuset behöver breddas utifrån det aktuella problemet. Att föräldrar tackar nej till insatser handlar till stor del om att det saknas tilltro till socialtjänsten, att socialtjänsten inte kunnat komma in tidigt med förebyggande och främjande insatser, och att socialtjänsten inte upplevts som tillgänglig och relevant för familjer att ta emot stöd ifrån. Detta möter vi regelbundet i våra verksamheter - där vi och andra aktörer från civilsamhället får lotsa och länka familjer till socialtjänsten, samt själva förklara socialtjänstens processer och motivera till att ta emot stöd. Det kan ofta finnas missförstånd och en okunskap om vad socialtjänsten gör, och utifrån det en rädsla att ta emot insatser därifrån.

Vår utgångspunkt är att om förutsättningarna ska ökas för att genomföra insatser utan samtycke -

behöver även förutsättningarna ökas för socialtjänsten att komma med tidiga, förebyggande och främjande insatser tidigt. Även om socialtjänsten ibland behöver använda tvångsåtgärder för att säkerställa skyddet för barn, är vår övertygelse att det i många fall hade kunnat undvikas om socialtjänsten hade haft förutsättningar att ge anpassade och förebyggande insatser tidigt.

Vi ser det således som angeläget och viktigt att stärka rätten till insatser och stöd för barn, men vi ser det som vitalt att socialtjänsten får fler resurser och förutsättningar att arbeta tidigt med föräldrar och barn, med tidiga och främjande insatser - på ett sätt som är tillgängligt för familjer i behov av det. På så sätt tror vi att insatser utan vårdnadshavares samtycke inte kommer behövas i lika stor utsträckning.

Sänkt åldersgräns insatser SoL

Idag är det möjligt för socialnämnden att bevilja öppna insatser till barn utan vårdnadshavares samtycke från det att barnet fyllt 15 år. Socialstyrelsen föreslår att socialnämnden ges möjlighet att med stöd av SoL besluta om öppna insatser till barn från 12 års ålder även utan vårdnadshavarens samtycke, om det bedöms lämpligt och barnet samtycker till insatsen.

Rädda Barnen tillstyrker förslaget. Förslaget innebär ett ökat fokus på barnets bästa samt stärker barnet som rättighetsbärare. Däremot ser vi det som viktigt att socialtjänsten fortsätter att följa upp barnets situation – i synnerhet när det förekommer brister i omsorgen. Att ett barn tar emot insatser utan vårdnadshavares samtycke ändrar sällan ursprunget eller orsaken till en problematik och därför är det viktigt att socialtjänsten noga följer upp barnets utveckling och situation.

Det är även viktigt att det tas fram ett tydligt kunskapsunderlag och metodstöd för hur insatser till barn utan vårdnadshavares samtycke skall tillämpas - samt i vilka fall det är tillämpligt. Som Socialstyrelsen själva redogör för kan det medföra risker för barn och unga att ta emot insatser mot föräldrars vilja. Att det vid varje fall av tillämpning görs en gedigen lämplighetsprövning samt riskbedömning kring hur barn kan tänkas fara illa av denna typ av insats bedömer Rädda Barnen som viktigt, i synnerhet när det finns uppgifter om att barn lever med en utsatthet för våld - särskild hedersrelaterat våld och förtryck. Det är också viktigt att beakta att barn, ju yngre de är, alltid är i beroendeställning till såväl föräldrar som socialsekreterare. Vikt behöver läggas vid att barnet ska känna sig fri att tacka ja och nej till förslag om insatser inte bara i förhållande till föräldern utan även i förhållande till socialsekreteraren.

Utvidgning 22 § LVU

I Socialstyrelsens uppdrag ingår även att se över om regleringen i 22 § LVU bör kunna beslutas även vid brister i den unges hemmiljö och att lämna författningsförslag också i denna del. Idag omfattar bestämmelserna endast sådana beteenden som avses i 3 § LVU. Vid en sammantagen bedömning anser Socialstyrelsen att fördelarna inte överväger riskerna med en utvidgning av bestämmelsen i 22 § LVU till att även omfatta brister i barnets hemmiljö. Socialstyrelsen förordar därför inte en sådan utvidgning av bestämmelsen.

Rädda Barnen tillstyrker Socialstyrelsens bedömning. 22 § LVU är endast tillämplig om det bedöms kunna föreligga skäl för vård enligt LVU, om det som förhandleder oron fortsätter, samt att vårdnadshavare tackar nej till frivilliga insatser enligt SoL. Rädda Barnen bedömer det inte som troligt att tvingande öppenvårdsinsatser riktade mot föräldrarna har förutsättningar att säkerställa en varaktig förändring i vårdnadshavarnas omsorgsförmåga - då föräldrarna själva inte är motiverade till att ta emot stöd. Rädda Barnen delar även Socialstyrelsens oro över att denna typ av insats kan riskera att ett omhändertagande enligt LVU kan fördröjas, trots att barnet har behov av det - varpå barnet behöver leva i en skadlig hemmiljö längre än nödvändigt.

Rädda Barnen önskar här istället ett ökat fokus på socialtjänstens möjligheter till att följa upp ett barns situation vid avslutad utredning eller avslutad placering, utifrån bestämmelserna i SoL 11 kap. 4a samt 4b.

Detta för att noga kunna följa barns situation då det bedöms finnas behov av insats men vårdnadshavare tackar nej och LVU ej bedöms som tillämpligt.

Rädda barnens förslag om framtida utredningar

Rädda Barnen önskar fler förslag, utredningar och diskussioner kring hur socialtjänstens förutsättningar till att arbeta med tidiga, anpassade och främjande insatser kan stärkas - samt hur socialtjänsten kan bli mer tillgänglig för de barn, unga och familjer som är i behov av stöd och insatser.

Om förslag kring utökade förutsättningar för tvångsåtgärder samt insatser utan vårdnadshavares samtycke ska utredas, bör även frågan kring varför vårdnadshavare tackar nej vara intressant. Rädda Barnen har flera erfarenheter av såväl barn, unga och föräldrar som tackar nej till stöd, insatser eller ens kontakt med socialtjänsten utifrån misstro, otillgänglighet eller svårigheter och utmaningar i kontakten med socialtjänsten. Genom ett ökat fokus här tror vi att socialtjänsten kan säkerställa stöd och insatser för barn, så att de ej behöver fara illa på ett sätt så att tvångsåtgärder krävs.

Utifrån att regeringen har anfört att en inkorporering av barnkonventionen behövs bland annat för att säkerställa att ett barnrättsbaserat synsätt genomsyrar all offentlig verksamhet och att barnets rättigheter ska ses utifrån ett helhetsperspektiv, anser Rädda Barnen att en större reform behövs när det gäller barnets rätt till trygghet, skydd och insatser. Rädda Barnen anser att en utredning omgående bör tillsättas för att se över dessa rättigheter utifrån ett helhetsperspektiv och där alla verksamheter som kan vara involverade ingår och där behov av samverkan och samarbete finns. Det

handlar om att se över lagstiftning och övrig reglering, och inte minst den praktiska tillämpningen, som gäller för såväl socialtjänst, som förskola/skola och hälso- och sjukvård. Rädda Barnen har tidigare framfört en liknande uppmaning i vårt remissvar angående En hållbar socialtjänst.¹

Stockholm 10 januari 2022

Helena Thybell
Generalsekreterare Rädda Barnen

¹ Rädda Barnen. Remissvar på SOU 2020:47 En hållbar socialtjänst <https://press.raddabarnen.se/documents/raedda-barnens-remissvar-paa-en-haallbar-socialtjaenst-sou-2020-47-dot-docx-103400> (hämtad 2021-09-26)